

Rewaloryzacja Rynku Starego Miasta w Rzeszowie

Rynek, fot. Tadeusz Poźniak

Rynek, fot. Tadeusz Poźniak

Rynek, fot. Tadeusz Poźniak

Podziemna Trasa Turystyczna, fot. Bogdan Szczupaj

Podziemna Trasa Turystyczna, fot. Bogdan Szczupaj

Podziemna Trasa Turystyczna, fot. Bogdan Szczupaj

Rynek stanowi centralny punkt zabudowy staromiejskiej Rzeszowa. Zlokalizowany jest na wzniesieniu lessowym o grubości warstwy od 8 do 14 metrów. W stanie naturalnej wilgotności lessy wykazują dostateczną spójność i nośność, które to cechy wykorzystywano w dawnych czasach do drążenia wyrobisk (nawet bez obudowy) do celów gospodarczych i obronnych. Sieć tych wyrobisk, często wielokondygnacyjnych pod budynkami i pod samą płytą Rynku, na skutek nie szczelności instalacji wodno - kanalizacyjnych oraz infiltracji wód opadowych stała się przyczyną degradacji technicznej zabudowy przyrynkowej oraz samego placu. W związku z tym, w latach 60-tych ubiegłego wieku, zamierzano wyburzyć obiekty przyrynkowe argumentując dodatkowo ich niską wartością architektoniczną i historyczną (za wyjątkiem Ratusza).

Podjęte działania służb konserwacji zabytków polegające na wpisaniu w 1967 r. do rejestru zabytków zespołu staromiejskiego uchroniło oryginalną i zabytkową zabudowę od bezpowrotnej straty. W tym okresie stan większości budynków był katastrofalny. W latach 1972 - 1983 prowadzono fragmentaryczne prace zabezpieczające, m.in. zlikwidowano większość wyrobisk podziemnych pod płytą Rynku poprzez ich zabetonowanie, wyremontowano kilka budynków przy ul. Mickiewicza. Podstawę do prowadzenia tych robót stanowiło w tamtym okresie zawarte porozumienie pomiędzy Urzędem Wojewódzkim a Urzędem Miejskim w Rzeszowie oraz zarządzenie Wojewody Rzeszowskiego z dnia 17 czerwca 1977 r., natomiast Urząd Miejski zawarł w dniu 31 sierpnia 1977 r. odpowiednie porozumienie z prof. Zbigniewem Strzeleckim z Akademii Górniczo-Hutniczej, który

koordynował roboty związane z remontami kamienic Rynek 16, Rynek 17, Mickiewicza 1-3, Mickiewicza 5, ul. Mickiewicza oraz zabezpieczeniem części wschodniej i południowej płyty Rynku. Współpraca z Akademią Górniczo-Hutniczą trwała do roku 1983.

Od 1984 roku koordynację działań związanych z pracami zabezpieczającymi przejął, powołany przez Prezydenta M. Rzeszowa, Zespół ds. Rewaloryzacji Zabytków. Do zadań tego zespołu należało planowanie, organizowanie i koordynowanie zabezpieczeń stanów zerowych budynków przyrynkowych i okolicyrynkowych oraz podziemnych wyrobisk pod płytą Rynku. Z uwagi na charakter tych robót i niebezpieczeństwa z nimi związane (prace na głębokościach zagrożone zawaleniem się nadziemnych fragmentów budynków lub też obwałami gruntu) wykonawstwem zajmowało się specjalistyczne przedsiębiorstwo górnicze Przedsiębiorstwo Górnictwa Surowców Chemicznych „Hydrokop” z Krakowa. Część robót wykonywało również przedsiębiorstwo rzeszowskie Pracownie Konserwacji Zabytków. Od lat 90-tych nastąpiły zmiany w wyniku których dalsze prace prowadziły Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane „PATE” z Lublina a następnie, aż do ukończenia, Przedsiębiorstwo Remontowo-Budowlane „ZELBUD” z Rzeszowa. Należy przy tym wspomnieć, że kadra inżynierska oraz pracownicy tych firm swoje doświadczenie zdobywali w „HYDROKOPIE”.

Prace górnicze zabezpieczające do 1988 r. były współfinansowane z Funduszu Rozwoju Kultury, a od 1989 r. całkowicie finansowane z budżetu Miasta Rzeszowa. Koszty nie obciążały hipoteki obiektów. Przyjęcie takiego rozwiązania umożliwiało prowadzenie robót ratunkowych i zabezpieczających bez względu na rodzaj własności. Taka zasada, korzystna dla właścicieli (samorząd, instytucje, osoby prywatne) mobilizowała ich w późniejszym okresie do wykonania prac związanych z remontem, odbudową i zagospodarowaniem obiektu już na własny koszt.

Dodatkowym efektem podczas zabezpieczania samych kamienic było zlokalizowanie pod płytą Rynku, w sąsiedztwie budynku Rynek 19, zabudowy reliktovej z okresu średniowiecza jak i innych fragmentów podziemnych wyrobisk wykorzystywanych przez dawnych mieszkańców. Po ich udrożnieniu i zabezpieczeniu wykorzystane zostały wraz z niektórymi piwnicami budynków przyrynkowych do utworzenia I etapu podziemnej trasy turystycznej o długości 213 m, udostępnionej do zwiedzania w 2000 roku. Kolejnym elementem wzbogacającym przestrzeń Starego Rynku stała się odkryta podczas prac instalacyjnych i zrewaloryzowana zabytkowa studnia, z kamienną cembrowiną i zrekonstruowanym nad nią w 2002 r. ręcznie ciosanym modrzewiowym pawilonem. Jej usytuowanie na środku ukośnego traktu przebiegającego przez Rynek jest sporym zaskoczeniem. Na głębokości 12 m studnia miała połączenie z siecią korytarzy podziemnych.

Lata 2005 - 2007 to czas znaczących prac, w efekcie których Rynek uzyskał zupełnie nowy i ostateczny wygląd. W tym okresie uzupełniona została zabudowa pierzei północnej. Prywatny inwestor wybudował, częściowo wzorując się na archiwalnej dokumentacji, cztery kamienice. Funkcjonalnie od wewnątrz stanowią jedną całość, natomiast na zewnątrz zachowały historyczny podział, różniąc się elewacjami. Końcowym przedsięwzięciem, wieńczącym prace, było przeprowadzenie remontu płyty Rynku wraz z przedłużeniem podziemnej trasy turystycznej i wybudowaniem obiektu wejścia do trasy podziemnej. Dzięki temu długość podziemnej trasy wzrosła do 369 m, a nawierzchnia Rynku została przebudowana z zachowaniem historycznego układu oraz zabytkowego bruku z kostki porfirowej. W ramach tego projektu, w miejscu wyburzonych w 1942 r. w pierzei zachodniej dwóch budynków, powstał obiekt wejścia do trasy, w którym ulokowane zostały również inne funkcje (poczekalnia dla zwiedzających, punkt informacji, kawiarnia, toalety, garderoby dla wykonawców występujących na scenie). Dach tego obiektu pełni rolę miejsca „eventowego”, na którym funkcjonuje rozbieralnaстрада. Te prace, wykonane na zlecenie Gminy, otrzymały dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej. Ten długi okres rewaloryzacji Rynku, który w końcowym okresie otrzymał olbrzymie przyspieszenie zakończył rewitalizowanie tej centralnej i najważniejszej przestrzeni publicznej miasta. Miejsce to stało się popularnym, ulubionym, wręcz kultowym miejscem spotkań, licznych imprez nie tylko dla mieszkańców miasta. Podziemna Trasa

Turystyczna „Rzeszowskie Piwnice” jest atrakcją turystyczną, którą zwiedziło już tysiące osób.

Ostatnia, poddana remontowi przez prywatnego inwestora kamienica pod adresem Rynek 24, została oddana do użytku. Wspaniałe wnętrza, z pietyzmem odrestaurowane oraz wyposażone w nowe stylowe elementy architektoniczne sprawiają, że kamienica stanowi wśród rzeszowskich kamienic jedną z najcenniejszych architektonicznych perełek na Rynku i w mieście. Na parterze znajduje się atrakcyjna restauracja Radość i kawiarnia Atmosfera, na piętrze są wspaniałe apartamenty.

inż. Andrzej Stroński

Miejski Konserwator Zabytków w latach 2007-2014

Koordynator ds. Rewaloryzacji Zespołu Staromiejskiego w latach 1984-2007

źródło: Kwartalnik ogólnopolski Renowacje i zabytki, nr 3/2015